
2004-09-22

De Nationale Bank en de ontwikkeling van de betaalmiddelen

Guy Quaden, Gouverneur van de Nationale Bank van België ter gelegenheid van het Symposium georganiseerd door Banksys over de toekomst van het elektronisch betalingsverkeer

De geschiedenis van het elektronisch betalingsverkeer in België is nauw verbonden met die van de Nationale Bank. In de eerste plaats omdat de zorg voor de goede werking van de betalingssystemen - zowel elektronische, girale als chartale - tot de verantwoordelijkheden van een centrale Bank behoort. Voorts omdat het altijd de ambitie van de Nationale Bank is geweest een drijvende kracht te zijn achter de ontwikkeling van efficiënte betalingssystemen en betaalmiddelen, met name door het bevorderen van de elektronische betalingen die thans tot de meest ontwikkelde in Europa en in de wereld behoren. Een ander voorbeeld ervan is het verzoek dat ze heeft gekregen om de onlangs opgezette rondetafel over de betaalmiddelen te leiden. Met genoegen en belangstelling begroeten wij vandaag dan ook in onze gebouwen het Symposium over de toekomst van het elektronisch betalingsverkeer dat door Banksys wordt georganiseerd naar aanleiding van zijn 15de verjaardag.

Tot de kernactiviteiten van de Nationale Bank behoren, enerzijds, het drukken van de bankbiljetten en het in omloop brengen van de munten en bankbiljetten en, anderzijds, de organisatie van en het toezicht op de elektronische betaalmiddelen. Haar bevoegdheden hebben dus betrekking op alle betaalmiddelen. Dankzij de voortdurende ontwikkeling van de communicatietechnologieën, vertonen de betaalmiddelen een snelle evolutie, wat wellicht het relatieve belang van de contante betalingen nog zal verminderen, gelet op de forse toename van nieuwe elektronische betaalmiddelen. Die diverse betaalmiddelen zullen echter naast elkaar blijven bestaan, overeenkomstig de behoeften van de diverse economische subjecten die, zoals blijkt uit een recent onderzoek van Banksys, een keuze tussen de verschillende bestaande betaalmiddelen willen blijven behouden.

Hoewel het bankbiljet haar sterproduct is en de belangrijkste bron van haar rendabiliteit uitmaakt, heeft de Nationale Bank, die een instelling is van openbaar belang, nooit gearzeld om het elektronisch betalingsverkeer te bevorderen, integendeel. Sinds het einde van de jaren zestig werkte ze mee aan het opzetten van een elektronisch betalingssysteem voor kleine bedragen. Diverse initiatieven werden sindsdien genomen om de betalingstransacties te standaardiseren: de invoering van een gestructureerd rekeningnummer, het uniform overschrijvingsformulier, de "cheque truncation" en andere interbancaire protocollen die ertoe hebben bijgedragen de verwerking van de betalingen doeltreffender en dus goedkoper te laten verlopen.

In 1974 lanceerden de Nationale Bank en de banksector het UCV. Door dat initiatief werd België destijds het enige land ter wereld dat over een geautomatiseerde verrekenkamer beschikte. Het systeem dat dagelijks de overgrote meerderheid van de girale betalingen verrekent, verwerkt gemiddeld ongeveer 4 miljoen transacties per dag, ten belope van meer dan 2 miljard euro.

In eenzelfde geest van samenwerking lanceerde de Bank in 1996, een real-time bruto vereffeningssysteem voor grote bedragen. Dat systeem, een aanvulling van het UCV, werd de Belgische schakel van het Europees betalingssysteem Target. Het was een noodzakelijke stap op weg naar het eurogebied en de start van het gemeenschappelijke monetaire beleid in 1999. De succesvolle overgang op de nieuwe Europese munt op 1 januari 1999 was grotendeels te danken aan de degelijkheid en de betrouwbaarheid van de in Target opgenomen betalingssystemen.

Ook vandaag nog blijft de operationele betrokkenheid van de Nationale Bank als centrale bank bij het beheer van het elektronisch betalingsverkeer bijzonder. In Europa spelen enkel de Bundesbank en de Italiaanse centrale bank een beperkte rol bij de organisatie van de geautomatiseerde verrekenkamers in hun land. Wat het Belgische model zou kunnen worden genoemd heeft inzake doeltreffendheid zijn sporen verdiend in een bankwereld die snel evolueert en steeds dwingender wordt. Daarom tracht Europa thans samenwerkingssystemen op te zetten die vergelijkbaar zijn met die welke sinds het eind van de jaren zestig in ons land werden ingesteld.

Op het ogenblik wordt onderzocht hoe de door de nationale verrekenkamers verwerkte betalingen kunnen worden overgeheveld naar een Europees platform. De Nationale Bank neemt actief deel aan de lopende besprekingen ter zake en het UCV stelde als een van de eerste verrekenkamers haalbaarheidsstudies en mogelijke scenario's voor in de European payments Council en de Euro Banking Association.

Een soortgelijke ontwikkeling vindt plaats voor het grensoverschrijdend brutovereffeningssysteem Target. Ook hier speelde België een voortrekkersrol bij het ontwerpen van het nieuwe gemeenschappelijke platform Target 2 dat de diverse nationale platforms op termijn zal vervangen.

Dat streven naar doelmatigheid gaat gepaard met de zorg voor de betrouwbaarheid en de continuïteit van de systemen. Conform het Verdrag van Maastricht, zijn de centrale banken immers verantwoordelijk voor de goede werking van de betalingssystemen, wat hen ertoe noopt toezicht uit te oefenen op de nationale betalingssystemen.

De rol die de Bank speelt bij de organisatie van en het toezicht op de betalingssystemen heeft de betrokken ministers en sectoren ertoe gebracht de Bank te belasten met de leiding van de rondetafel over de toekomst van de betaalmiddelen in België.

In de lente van dit jaar hebben de toenmalige federale ministers bevoegd voor Financiën, voor Consumentenzaken en voor Economie, respectievelijk de heer Reynders, mevrouw Van den Bossche en mevrouw Moerman mij gevraagd een *Steering Committee* voor te zitten over de toekomst van de betaalmiddelen in België. De doelstelling van dit overleg is concrete voorstellen uit te werken die het betalingsverkeer in België goedkoper en efficiënter moeten maken, weliswaar met eerbied voor de keuzemogelijkheden van iedereen.

Aan deze ronde-tafelgesprekken nemen vertegenwoordigers deel van alle betrokken partijen, met name de overheid, de werkgevers, de werknemers, de handelaars, de banksector en de consumenten. Hoewel het nog te vroeg is om concrete resultaten voor te leggen, is het wel al duidelijk waar de zwaartepunten van dit maatschappelijk overleg zullen liggen. Tijdens een eerste vergadering hebben alle betrokken partijen immers hun belangrijkste prioriteiten kunnen toelichten. En dit heeft geleid tot de oprichting van twee werkgroepen met zeer specifieke opdrachten.

Een eerste werkgroep voert momenteel een studie uit naar de kosten en baten van de verschillende betaalinstrumenten die in België het vaakst gebruikt worden. Voor deze oefening werd beslist vier betaalinstrumenten in aanmerking te nemen, namelijk cash geld, debetkaarten, de elektronische portemonnee Proton en kredietkaarten.

Deze werkgroep poogt onder meer met de grootst mogelijke nauwkeurigheid de kost van de betrokken betaalmiddelen te bepalen. Het spreekt voor zich dat bovenop het louter financiële aspect andere, meer kwalitatieve aspecten worden onderzocht zoals de veiligheid en betrouwbaarheid van een betaalmiddel, de noodzakelijke infrastructuur of de gebruiksvriendelijkheid. Hoewel ze niet of moeilijk te becijferen zijn, spelen deze factoren dikwijls een doorslaggevende rol bij de keuze van de consument.

Overschrijvingen en domiciliëringen worden buiten beschouwing gelaten omdat deze instrumenten niet of nauwelijks gebruikt worden voor het verrichten van toonbankbetalingen, maar veeleer voor het afbetalen van leningen, het betalen van gas- of elektriciteitsrekeningen of van grote niet-courante aankopen. Ook cheques worden vandaag de dag nauwelijks nog gebruikt om courante aankopen te betalen: in 2004 werd minder dan 0,5 pct. van alle detailtransacties nog betaald met een gewone cheque.

Maar de veranderingen in het betaalgedrag van de Belgische bevolking hebben zich niet beperkt tot een sterke terugval in het gebruik van de cheque. Ook cash geld heeft aan belang ingeboet, ten voordele van de elektronische betaalinstrumenten, zoals de debetkaart en meer recent de elektronische portemonnee Proton. Als u mij vraagt of dit veranderingsproces zal uitmonden in het volledig verdwijnen van cash geld, is mijn antwoord "neen". Hoewel het relatieve belang van bankbiljetten en munten in de detailbetalingstransacties in België sterk is teruggelopen de afgelopen 25 jaar, ben ik ervan overtuigd dat cash geld nooit volledig zal verdwijnen uit het betalingsverkeer.

Een frappant voorbeeld daarvan is de invoering van de chartale euro op 1 januari 2002. In de loop van 2001 liep de hoeveelheid cash geld in België aanzienlijk terug: van omgerekend €11,9 miljard op het einde

van het jaar 2000 tot €7,1 miljard op het einde van 2001. Om de praktische conversieproblemen te beperken, hadden heel wat particulieren en vennootschappen ervoor geopteerd om in de aanloop naar de omwisselingsoperatie minder geld aan te houden onder de vorm van cash geld en meer onder de vorm van deposito's die automatisch werden omgezet in euro. Hoewel een aantal particulieren hierdoor ongetwijfeld de drempel tot het gebruik van elektronische betaalinstrumenten zoals Proton hebben overwonnen, blijkt dat de hoeveelheid cash geld sindsdien opnieuw zeer sterk toeneemt. In die mate zelfs dat de totale waarde van alle eurobankbiljetten en -munten in het eurogebied in juli 2004 ongeveer 30 pct. hoger lag dan de totale waarde in juli 2000 van alle nationale bankbiljetten en munten samen. Ongetwijfeld heeft ook de vraag vanuit landen buiten het eurogebied hiertoe bijgedragen, overeenkomstig de groeiende internationale rol van de euro, maar dit toont mijns inziens duidelijk aan dat cash nog lang niet is weggedrukt door de girale en elektronische betaalinstrumenten zelfs al worden die meer gebruikt door de consumenten.. Om rekening te houden met de bestaande gewoonten in de verschillende landen van de Muntunie, is er een grote, en misschien buitensporige, verscheidenheid aan euromunten en -biljetten. In meerdere landen, waaronder België, stellen de kleinste munten en of de hoogste coupures problemen.

De problematiek inzake de munten van 1 en 2 eurocent die aan een subwerkgroep werd toevertrouwd werd een van de vervolghalen van de zomer. De handelaars- maar ze zijn op dit punt niet unaniem- zouden de kosten en ongemakken die verbonden zijn met het beheer en het manipuleren van deze munten willen vermijden. De consumenten zijn verdeeld ; enerzijds ergeren ze zich aan dat kleingeld, maar anderzijds vrezen ze het slachtoffer te worden van prijzen die naar boven worden afgerond.

De oplossing, die reeds met verschillende modaliteiten wordt toegepast in Finland en Nederland, leek erin te bestaan enkel het totaal te betalen bedrag, en dus niet de prijs van elk artikel, symmetrisch, dwz naar boven en naar beneden, af te ronden. Een voorbarige mediativering van de discussies binnen de subgroep heeft voor het ogenblik tot een blokkering geleid. De minister van Financiën heeft van zijn kant aangekondigd dat de productie van deze muntstukken vanaf toekomend jaar wordt stopgezet. Het klopt dat er in principe geen gebrek aan is : de Koninklijke Munt heeft er meer dan 700 miljoen van geproduceerd (70 per Belg !) Maar dan zouden de eigenaars ze nog moeten weten te localiseren...

Om terug te komen op de elektronische betaalmiddelen, de tweede werkgroep die door het *Steering Committee* werd opgericht, buigt zich momenteel over concrete initiatieven om de betalingscircuits op overheidsniveau te moderniseren. De activiteiten van deze werkgroep spitsen zich toe op het terugdringen van het gebruik van fiscale zegels en circulaire cheques en het aanmoedigen van het gebruik van elektronische betaalinstrumenten in alle transacties met en binnen de overheidsdiensten. Het is evenwel duidelijk dat dergelijke initiatieven niet als doel hebben het gebruik van cash geld volledig te vervangen door elektronische betalingen, maar eerder de meest ruime keuze te bieden aan de consument.

De afgelopen jaren hebben de banken het gebruik van elektronische betaalmiddelen door de Belgische consumenten bevorderd, onder meer door transacties aan de loketten te ontmoedigen door tariefverhogingen. De werkgroep neemt nu die rol van katalysator op zich opdat elektronische betalingen zich ook zouden nestelen in de gewoontes van de Belgische overheid. De overheid moet de consument immers de keuze kunnen bieden tussen verschillende betaalinstrumenten. Ze kan en mag de veranderingen in het betaalgedrag van de consumenten niet negeren.

Als centrale bank wil de Nationale Bank van België op Europees niveau de rol blijven spelen die zij steeds heeft vervuld op nationaal niveau.

Die rol is drievoudig :

In de eerste plaats moet zij een katalysator van de verandering zijn en als forum dienen om de gedachtewisseling en de samenwerking tussen alle betrokken partijen te bevorderen. Dat deed ze in het verleden met betrekking tot het UCV en dat doet ze thans als voorzitter van de rondetafel over de toekomst van de betaalmiddelen.

Ze moet ook een actor blijven:

Voor de NBB komt die rol al heel lang tot uiting in de praktische organisatie en het operationeel beheer van de betalingssystemen, vanaf de oprichting van de Verrekenkamer voor manueel uit te wisselen transacties in 1908 tot de uitwerking van de Belgische component van TARGET, ELLIPS, in 1996, via het opzetten van het UCV in 1974.

Ten slotte moet ze haar verantwoordelijkheid als toezichthoudster nemen:

In die hoedanigheid zorgt ze voor de veiligheid en de doelmatigheid van zo belangrijke systemen als SWIFT, ELLIPS, het UCV, het stelsel voor de clearing van de Belgische Staat uitgegeven gedematerialiseerde effecten, Banksys, Mastercard Europe, Euroclear, Clearnet of CIK.

De Nationale Bank is ervan overtuigd dat de instandhouding van de traditie van dialoog en samenwerking op het gebied van het elektronisch betalingsverkeer, waardoor België ter zake voorop loopt, voor de Belgische banken en de economie van ons land een belangrijke troef zal blijven, niet enkel op nationaal niveau, maar ook, en vooral, over onze grenzen heen.

Ik dank u voor uw aandacht.
